

Minjastofnun Íslands

Ársskýrsla 2017

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Ljósmynd á forsíðu

Uggi Ævarsson, minjavörður Suðurlands, kannar minjar í hættu við Eldvatn í Skaftártungu

Ljósmynd: Guðmundur St. Sigurðarson

© 2019

Minjastofnun Íslands

Öll réttindi áskilin

Minjastofnun Íslands

Suðurgata 39

101 Reykjavík

Ísland

(354) 570 13 00

postur@minjastofnun.is

www.minjastofnun.is

Ritstjórn:

Agnes Stefánsdóttir

Ásta Hermannsdóttir

ISSN 2547-6475

Efnisyfirlit

1.	Ávarp forstöðumanns	4
2.	Um stofnunina	5
2.1	Flutningur á milli ráðuneyta.....	5
2.2	Mannauðsmál	5
2.2.1	Starfsmannaferðir	5
2.3	Ráðgefandi nefndir.....	6
2.3.1	Fornminjanefnd.....	6
2.3.2	Húsafriðunarnefnd.....	6
3.	Fjármál	8
3.1	Minjastofnun Íslands - rekstrarreikningur.....	8
3.2	Fornminjasjóður - rekstrarreikningur	8
3.3	Húsafriðunarsjóður - rekstrarreikningur.....	9
3.4	Innviðauppbýgging á ferðamannastöðum	10
4.	Rannsóknir og miðlun	12
4.1	Rannsóknir	12
4.2	Miðlun	13
4.2.1	Skráning menningarminja.....	13
4.2.2	Átak í skráningu og eftirliti með strandminjum	13
4.2.3	Útgáfa.....	14
4.2.4	Ráðstefnur og fundir	14
5.	Inn- og útflutningur menningarverðmæta	15
6.	Umhverfi og skipulag	17
7.	Verndun og friðlýsingar	19
7.1	Úttektir og fundir á sviði húsverndar	19
7.2	Friðlýsingar	19
7.3	Endurskoðun friðlýsingaskrár fornleifa.....	19
7.4	Verndarsvæði í byggð	19
8.	Samstarfsverkefni.....	21
8.1	Innlend verkefni	21
8.1.1	Innlend samstarfsverkefni	21
8.1.2	Nefndir	21
8.2	Erlend verkefni	22
9.	Minjasvæðin.....	24
9.1	Reykjavík og nágrenni.....	24

9.2	Suðurnes	25
9.3	Vesturland.....	26
9.4	Vestfirðir	27
9.5	Norðurland vestra	28
9.6	Norðurland eystra	29
9.7	Austurland	30
9.8	Suðurland.....	31
10.	Úthlutanir úr sjóðum	33
10.1	Fornminjasjóður.....	33
10.2	Húsafriðunarsjóður	33
11.	Starfsmenn	35

1. Ávarp forstöðumanns

Hvað veldur því að deiliskipulagssamþykktir sveitarfélaga virðast vera farnar að stýra minjavernd? Hvernig stendur á því að það er hægt að gera breytingar á deiliskipulagi í þágu framkvæmdaaðila en ekki í þágu minjaverndar? Hvernig stendur á því að skipulagsyfirvöld eru hrædd við að taka ákvarðanir sem hefta umfang framkvæmda á viðkvæmum svæðum og kjósa frekar að fórna jarðföstum minjum um sögu þjóðarinnar og mikilvægum byggingararfi? Hvernig stendur á því að minjavarslan þarf að verja sig gegn framkvæmdaaðilum og fær í fangið kröfur upp á hundruð milljóna króna þegar hún fer að lögum um menningarminjar og vill vernda minjar fyrir komandi kynslóðir?

Þetta var meðal þess sem rætt var á ráðstefnu félags forstöðumanna Minjastofnana í Evrópu sem haldin var í Hörpu dagana 7.-9. júní 2017. Það er ekki eingöngu á Íslandi sem minjavarslan þarf að berjast fyrir vernd minja heldur virðast alltof margar Evrópuþjóðir fást við að lágmarka skaða á minjum vegna ákvarðana skipulagsyfirvalda, ákvarðana um byggingar sem sumar hverjar endast mun skemur en minjarnar sem fyrir voru á staðnum. Til allrar hamingju hefur minjavarslan á Íslandi líka átt góð samskipti við menningarsinnaða framkvæmdaaðila sem eru að gera góða hluti, og erum við þakklát fyrir það.

Hollendingar voru meðal þeirra sem sóttu ráðstefnuna í Hörpu. Þeir eru snjallir þegar kemur að því að varðveita hús og einnig í að fella nýbyggingar að umhverfinu. Þeir gera það smekklega, taka tillit til eldri bygginga þegar hæð og umfang nýbygginga er ákveðið og þeir hugsa út í gluggastærðir, form glugga og allt litaval þannig að ekki sé hrópandi ósamræmi í gömlu og nýju byggingunum. Hollendingar virðast hafa það í blóðinu að sýna fortíðinni virðingu og þrátt fyrir að þeir breyti nýtingu minjastaða eða bygginga, þá gera þeir það yfirleitt smekklega. Langar okkur ekki líka til að ná þangað?

Kristín Huld
Sigurðardóttir
furstöðumaður
Minjastofnunar Íslands.

Kristín Huld Sigurðardóttir
furstöðumaður

2. Um stofnunina

2.1 Flutningur á milli ráðuneyta

Við ríkisstjórnarskipti í ársbyrjun 2017 fluttist Minjastofnun Íslands aftur yfir til mennta- og menningarmálaráðuneytis, en stofnunin hafði frá því um mitt ár 2013 verið undir forsætisráðuneytinu.

2.2 Mannauðsmál

Starf arkitekts við stofnunina var auglýst laust til umsóknar í júlí og bárust 8 umsóknir um starfið. María Gísladóttir var ráðin og hóf hún hlutastarf í byrjun desember en kom alfarið til starfa í byrjun árs 2018.

Pétur Ármannsson, arkitekt, minnkaði starfshlutfall sitt á haustdögum niður í 20%.

Magnús Freyr Gíslason, arkitekt, lét af störfum hjá stofnuninni í lok árs.

Ásta Hermannsdóttir, verkefnastjóri, kom aftur úr fæðingarorlofi í sumarbyrjun.

Þuríður Elísa Harðardóttir, minjavörður Austurlands, veiktist snemma árs og var í veikindaleyfi fram á sumar.

2.2.1 Starfsmannaferðir

Farin var ein starfsmannaferð á árinu. Var það hefðbundin landshlutaferð og að þessu sinni var farið á Strandir dagana 4.-5. október. Keyrt var í Bjarnarfjörð á Ströndum og þaðan farið í skoðunarferð undir leiðsögn Magnúsar Rafnssonar, sagnfræðings. Skoðaðir voru ýmsir staðir í ferðinni, t.a.m. Strákatangi og Kaldrananeskirkja. Leiðangrinum lauk í Bjarnarfirði, á Laugarhóli, þar sem gist var. Daginn eftir var keyrt aftur til Reykjavíkur og var þá komið við á Stað í Steingrímsfirði og kirkjan þar skoðuð auk þess sem gert var stutt stopp í Ólafsdal í Gilsfirði.

*Starfsmenn
Minjastofnunar ganga til
rútu eftir fróðlegt stopp á
Strákatanga við
Steingrímsfjörð.*

Á starfsdegi stofnunarinnar 22. maí var sjónum beint að minjum í Reykjavík. Að loknum fundi á Suðurgötunni leiddi Guðný Gerður Gunnarsdóttir starfsmenn

stofnunarinnar um æskuslóðir sínar í Laugarneshverfinu og sagði frá húsum og öðrum minjum í hverfinu.

2.3 Ráðgefandi nefndir

Minjastofnun Íslands nýtur ráðgjafar tveggja nefnda; fornminjanefndar og húsafriðunarnefndar og að auki kveða lög á um að skipa skuli ráðgefandi minjaráð á hverju minjasvæði mönnuðum hagsmunaaðilum frá minjasvæðunum. Upplýsingar um minjaráðin má finna [undir hverju minjasvæði á heimasíðu Minjastofnunar](#).

2.3.1 Fornminjanefnd

Í júní 2017 skipaði mennta- og menningarmálaráðherra fornminjanefnd þannig frá 8. júní 2017 til 31. maí 2021:

- *Kristín Þórðardóttir*, formaður, skipuð án tilnefningar,
- *Sandra Sif Einarsdóttir*, varaformaður, tilnefnd af Félagi fornleifafræðinga,
- *María Karen Sigurðardóttir* tilnefnd af Félagi norrænna forvarða,
- *Andrés Pétursson* tilnefndur af Rannís,
- *Magnús Karel Hannesson* tilnefndur af Sambandi íslenskra sveitarfélaga.

Varamenn:

- *Guðmundur Hálfðánarson* skipaður án tilnefningar,
- *Guðmundur Ólafsson* tilnefndur af Félagi fornleifafræðinga,
- *Sigríður Þorgeirsdóttir* tilnefnd af Félagi norrænna forvarða,
- *Steinunn S. Jakobsdóttir* tilnefnd af Rannís,
- *Anna Guðrún Björnsdóttir* tilnefnd af Sambandi íslenskra sveitarfélaga.

Haldnir voru þrír fundir í fornminjanefnd á árinu. Tveir vinnufundir vegna úthlutana úr fornminjasjóði voru haldnir 21. og 23. febrúar og var það síðasta verk fráfarandi nefndar sem lauk skipunartíma sínum í febrúar. Ný nefnd var ekki skipuð fyrir en í júní og hélt hún einn fund 2. nóvember þar sem farið var yfir hlutverk nefndarinnar, starfið framundan og áherslur í næstu úthlutun úr fornminjasjóði.

2.3.2 Húsafriðunarnefnd

Í mars 2017 skipaði mennta- og menningarmálaráðherra húsafriðunarnefnd þannig frá 28. mars 2017 til 31. mars 2021:

- *Hanna Rósa Sveinsdóttir*, formaður, skipuð án tilnefningar,
- *Oddur Kristján Finnbjarnarson* skipaður án tilnefningar,
- *Magnús Karel Hannesson* tilnefndur af Sambandi íslenskra sveitarfélaga,
- *Sigurður Einarsson*, varaformaður, tilnefndur af Arkitektafélagi Íslands,

- *Helga Maureen Gylfadóttir* tilnefnd sameiginlega af ICOMOS, ICOM og FÍSOS.

Varamenn:

- *Þórður Þorvaldsson* skipaður án tilnefningar,
- *Ragnheiður Ríkharðsdóttir* skipuð án tilnefningar,
- *Margrét Þormar* tilnefnd af Sambandi íslenskra sveitarfélaga,
- *Ólöf Guðný Valdimarsdóttir* tilnefnd af Arkitektafélagi Íslands,
- *Jón Sigurpálsson* tilnefndur sameiginlega af ICOMOS, ICOM og FÍSOS.

Haldnir voru fimm fundir í húsafriðunarnefnd á árinu.

Í ágúst fór húsafriðunarnefnd ásamt fulltrúa Minjastofnunar Íslands í skoðunarferð í Flugskýli 1 á Reykjavíkurflugvelli vegna erindis um friðlýsingu þess.

*Flugskýli 1 á
Reykjavíkurflugvelli.*

3. Fjármál

3.1 Minjastofnun Íslands - rekstrarreikningur

Rekstrarafgangur Minjastofnunar Íslands árið 2017 var kr. 9.140.291. Höfuðstóll í ársbyrjun 2017, sem fluttur var frá fyrra ári, var kr. 4.712.940. Höfuðstóll eigin fjár (ónýtt fjárheimild til reksturs) var því í árslok 2017 kr. 13.853.231. Var sú fjárhæð flutt yfir á árið 2018 til að mæta kostnaði sem hlytist árið 2018 af verkefnum sem hafin voru árið 2017 og var ólokið í árslok 2017. Liðurinn aðrar tekjur inniheldur tekjufærða styrki sem Minjastofnun fékk til verkefna er varða uppbyggingu innviða á ferðamannastöðum um land allt. Undir liðnum annar rekstrarkostnaður er jafnframt gjaldfærður kostnaður vegna fyrrgreindra verkefna.

Rekstrarreikningur 2017		
Minjastofnun Íslands		
Tekjur		
Framlag ríkissjóðs		189.391.250
Aðrar tekjur		45.383.056
Tekjufærsla frestaðra tekna fyrri ára		5.266.846
	Tekjur samtals	240.041.152
Gjöld		
Laun og launatengd gjöld		167.718.046
Annar rekstrarkostnaður		57.849.242
Afskriftir		5.266.846
	Gjöld samtals	230.834.134
Afkoma (tap) fyrir fjármagnsliði		9.207.018
Fjármunatekjur og (fjármagnsgjöld)		
Vaxtagjöld, verðbætur og gengismunur		-66.727
Fjármunatekjur og (fjármagnsgjöld samtals)		-66.727
	Afkoma ársins	9.140.291
Eigið fé		
Höfuðstóll í upphafi árs		4.712.940
Afkoma ársins		9.140.291
Höfuðstóll í árslok		13.853.231

3.2 Fornminjasjóður - rekstrarreikningur

Höfuðstóll fornminjasjóðs, sem fluttur var frá árinu 2016, var í ársbyrjun 2017 kr. 6.914.464. Afkoma sjóðsins árið 2017 var neikvæð um kr. 657.402 og var því höfuðstóll sjóðsins (afgangur af fjárheimildum) í árslok 2017 kr. 6.257.062. Var sú fjárhæð flutt yfir á árið 2018. Sjá nánar kaflann *Fornminjasjóður* á bls. 33.

Rekstrarreikningur 2017		
Fornminjasjóður		
Tekjur		
Framlag ríkissjóðs		45.300.000
	Tekjur samtals	45.300.000
Gjöld		
Laun og launatengd gjöld		1.034.759
Annar rekstrarkostnaður		197.643
Veittir styrkir		44.725.000
	Gjöld samtals	45.957.402
	Afkoma ársins	-657.402
Eigið fé		
Höfuðstóll í upphafi árs		6.914.464
Afkoma ársins		-657.402
Höfuðstóll í árslok		6.257.062

3.3 Húsafriðunarsjóður - rekstrarreikningur

Höfuðstóll húsafriðunarsjóðs, sem fluttur var frá árinu 2016, var í ársbyrjun 2017 kr. 35.764.079. Afgangur varð af rekstri sjóðsins árið 2017 sem nemur kr. 90.261.130 og var því höfuðstóll sjóðsins (afgangur af fjárheimildum) í árslok 2017 kr. 126.025.209. Var sú fjárhæð flutt yfir á árið 2018. Mikill afgangur sjóðsins á árinu 2017 stafar af fjármagni sem tekið var frá til sérstakra verkefna um verndarsvæði í byggð sem hafin voru síðar en gert var ráð fyrir. Undir liðnum önnur framlög eru framlög sveitarfélaga til húsafriðunarsjóðs sem greiðast úr jöfnunarsjóði sveitarfélaga, kr. 50.767.500, og framlag frá Biskupsstofu vegna útgáfu ritraðarinnar Kirkjur Íslands, kr. 900.000. Veittir styrkir voru samtals kr. 189.478.580. Niðurfelldir, ónýttir styrkir frá fyrri árum voru samtals kr. 21.880.602.

Sjá nánar kaflann *Húsafriðunarsjóður* á bls. 33.

Rekstrarreikningur 2017		
Húsafriðunarsjóður		
Tekjur		
Framlag ríkissjóðs		222.200.000
Önnur framlög		51.667.500
	Tekjur samtals	273.867.500
Gjöld		
Laun og launatengd gjöld		625.591
Annar rekstrarkostnaður		15.387.005
Styrkir		167.597.978
	Gjöld samtals	183.610.574
Afkoma (tap) fyrir fjármagnsliði		90.256.926
Fjármunatekjur og (fjármagnsgjöld)		
Vaxtagjöld, verðbætur og gengismunur		4.204
Fjármunatekjur og (fjármagnsgjöld samtals)		4.204
	Afkoma ársins	90.261.130
Eigið fé		
Höfuðstóll í upphafi árs		35.764.079
Afkoma ársins		90.261.130
Höfuðstóll í árslok		126.025.209

3.4 Innviðauppygging á ferðamannastöðum

Í mars 2016 úthlutaði Framkvæmdasjóður ferðamannastaða styrkjum til verkefna það ár. Minjastofnun fékk í þeirri úthlutun fjármagn til að vinna verkefni á þremur stöðum; í Borgarvirki, á Selatöngum á Reykjanesi og við flak á Tanga í Mjóafirði. Haustið 2017 var lokið við verkefnin á Selatöngum og í Borgarvirki. Verkefnið á Tanga reyndist flóknara í undirbúningi en reiknað var með auk þess sem framkvæmd þess tafðist vegna óviðráðanlegra orsaka. Að auki höfðu forsendur á staðnum breyst og var því tekin sú ákvörðun að hætta við verkefnið og skila styrknum.

Öllum óloknum verkefnum sem hlotið höfðu styrk fyrir árið 2016 var lokið á árinu 2017.

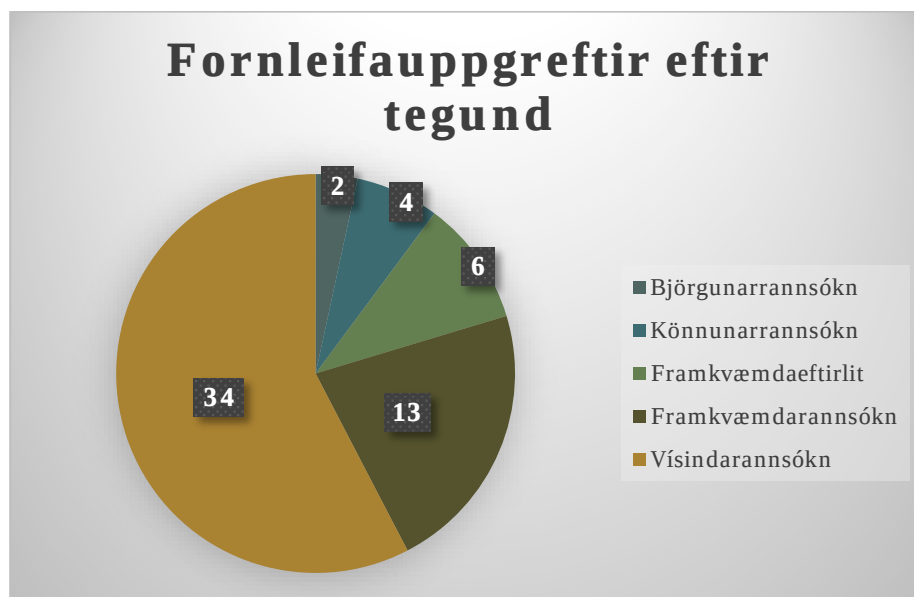

*Nýtt skilti var sett upp á
Selatöngum auk þess sem
rústir voru
númeramerktar og
gönguleið afmörkuð með
rekaviðardrumbum og
grjóti.*

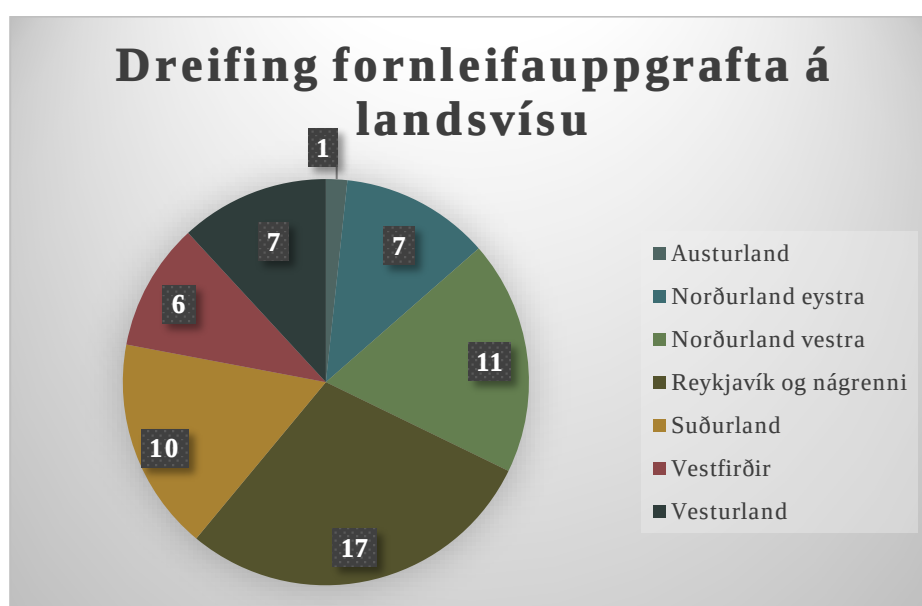
4. Rannsóknir og miðlun

4.1 Rannsóknir

Alls voru veitt 59 leyfi til fornleifarannsóknna sem höfðu jarðrask í för með sér en einni umsókn var hafnað vegna þess að um var að ræða friðlýstar minjar, en rannsóknir á þeim eru einungis leyfðar í undantekningartilfellum.

Árið 2017 voru vísindarannsóknir í meirihluta, líkt og fyrri ár. Dreifing rannsókna á landsvísu var ójafnari en síðustu ár, en enginn uppgröftur fór fram á Suðurnesjum og einungis einn á Austurlandi.

Lista yfir veitt leyfi má finna á [heimasíðu Minjastofnunar](#).

4.2 Miðlun

Starfsmenn Minjastofnunar skrifuðu sem fyrr greinar í innlend og erlend tímarit og bækur, héldu fyrirlestra og kenndu á ýmsum námskeiðum. Lista yfir fyrirlestra, greinar og slíkt má finna undir Gagnasafn á heimasíðu Minjastofnunar.

4.2.1 Skráning menningarminja

Talsverð aukning var á skilum á landupplýsingagögnum úr fornleifaskráningu á árinu. Var alls gögnum úr 95 verkefnum skilað og er þá aðallega um að ræða skilaskyld gögn, þ.e. gögn sem búin voru til eftir 1. janúar 2013, en einnig var gögnum skilað úr nokkrum eldri skráningum. Eru þetta að líkindum viðbrögð við bréfi sem sent var á sveitarfélög og fornleifafræðinga undir lok árs 2016. Þar var tilkynnt að skipulagsmál sem kæmu inn á borð Minjastofnunar eftir 1. janúar 2017 myndu ekki hljóta afgreiðslu fyrr en öllum gögnum hefði verið skilað. Einnig var þess krafist að öllum öðrum skilaskyldum gögnum, þ.e. gögnum frá tímabilinu 1. janúar 2013 - 31. desember 2016 yrði skilað.

Áfram var unnið að þróun vefsjár (nú nefnd Minjavefsjá) Minjastofnunar sem undir lok árs innihélt upplýsingar um yfir 7500 fornleifar. Að auki má geta þess að gögn um á fimmta þúsund fornleifa bíða úrvinnslu hjá stofnuninni. Nokkrar nýjungar voru innleiddar í vefsjánni á árinu. Er nú hægt að kalla friðlýstar fornleifar fram sérstaklega auk þess sem hægt er að hlaða niður gögnum af vefsjánni á Cad- og Shape-formi. Í nóvember var svo hleypt af stokkunum vefþjóni sem hefur það hlutverk að hýsa allar skráningarskýrslur sem borist hafa Minjastofnun og verður vefsjáin tengd honum í gegnum vefslóðir.

Á árinu 2017 var lokið við gerð skráningarforms fyrir skráningu húsa og mannvirkja, sem allir sem skrá hús og mannvirki í tengslum við skipulagsvinnu sveitarfélaga þurfa að nota til að skráningin fullnægi þeim kröfum sem Minjastofnun setur og kveðið er á um í 15. og 16. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012. Um er að ræða svokallaða „Runtime“-útgáfu af formi sem unnið er í forritinu FileMaker. Allir sem áhuga hafa geta fengið aðgang að forminu í „Dropboxi“ stofnunarinnar. Þau skráningargögn sem stofnunin fær send að lokinni skráningu ákveðinna svæða munu jafnt og þétt mynda ítarlega skrá sem unnt verður að nýta á margvíslegan hátt.

4.2.2 Átak í skráningu og eftirliti með strandminjum

Haustið 2016 og sumarið 2017 fór fram vettvangsskráning fornleifa á þremur strandsvæðum sem boðin voru út til skráningar á vegum Minjastofnunar Íslands. Svæðin sem um ræðir eru Reykjanes frá Reykjanestá að Garðskaga (svæði 1), Snæfellsnes frá Hellnum að Ólafsvík (svæði 2) og strandlengjan frá Þingeyri í Dýrafirði að Hrafnseyri við Arnarfjörð (svæði 3). Skýrslur fyrir svæði 2 og 3 eru nú orðnar aðgengilegar á Minjavefsjá stofnunarinnar. Vinna við svæði 1 reyndist hins vegar mun meiri en ráðgert var og er skýrslugerð ólokið þar.

Niðurstöður þessara verkefna undirstrika mikilvægi þess að strandlengja Íslands sé kortlögð með tilliti til menningarminja og landbrots svo hægt sé að

taka upplýstar ákvarðanir í minjavörslunni og forgangsraða til verndunar og rannsókna.

4.2.3 Útgáfa

Fyrri hluta ársins 2017 var gefinn út nýr upplýsingabæklingur um Minjastofnun Íslands á íslensku og ensku.

Minjastofnun gaf út sjö rafræn fréttabréf á árinu. Áskrifendur að fréttabréfinu eru rúmlega 400 talsins, einstaklingar sem og stofnanir/fyrirtæki.

Á árinu komu út yfirlit yfir fornleifarannsóknir sem höfðu jarðrask í för með sér árið 2014 og 2015.

4.2.4 Ráðstefnur og fundir

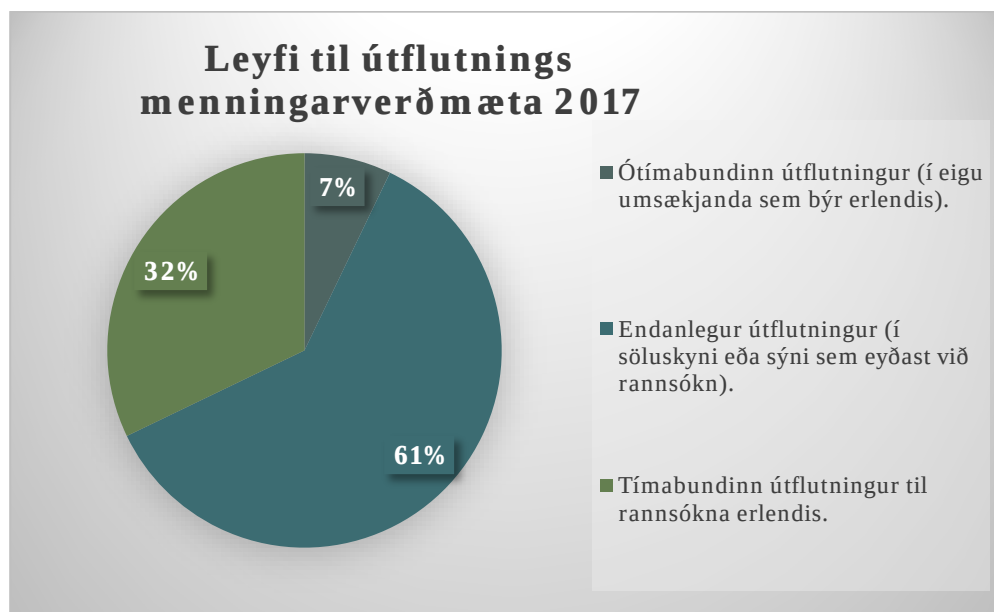
Ársfundur Minjastofnunar var haldinn á Hótel Sögu í Reykjavík fimmtudaginn 23. nóvember. Dagskrá fundarins var fjölbreytt og tóku þar til máls bæði starfsmenn stofnunarinnar og aðrir fagaðilar. Veitt var minjaverndarviðurkenning sem að þessu sinni féll í hlut Djúpavogshrepps. Viðurkenningin var veitt Djúpavogshreppi fyrir sérstaka áherslu á verndun menningararfs í stefnumörkun sveitarfélagsins á sviði skipulagsmála og atvinnuþróunar.

*Kristín Huld
Sigurðardóttir,
forstöðumaður
Minjastofnunar,
afhendir Andrési
Skúlasyni, oddvita
Djúpavogshrepps,
minjaverndarviðurkenni
ngu ársins 2017.*

5. Inn- og útflutningur menningarverðmæta

Alls bárust 29 umsóknir um leyfi til útflutnings menningarverðmæta árið 2017. Átta leyfi voru veitt til tímabundins útflutnings gripa og sýna úr fornleifauppgröftum til rannsókna erlendis. 17 leyfi voru veitt til endanlegs útflutnings menningarverðmæta, þar af 12 leyfi til útflutnings sýna til eyðandi greiningar og 5 til útflutnings menningarverðmæta í söluskyni. Tvö leyfi voru veitt til ótímabundins útflutnings menningarverðmæta í eigu umsækjanda sem býr erlendis. Einni umsókn var hafnað. Hvert leyfi getur átt við fleiri en einn grip/sýni. Nánari upplýsingar um skilyrði leyfa og umsóknareyðublöð má finna á [heimasíðu Minjastofnunar Íslands](#).

Auk þess að fjalla um útflutning menningarverðmæta skv. 44.-50. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 annast Minjastofnun Íslands framkvæmd laga um skil menningarverðmæta til annarra landa nr. 57/2011. Tilgangur þeirra er að tryggja skil á menningarverðmætum hafi þau verið flutt til Íslands með ólögmætum hætti. Minjastofnun Íslands tekur við kröfum um skil menningarverðmæta frá hlutaðeigandi stjórnvöldum í öðrum ríkjum og skal hafa náð samstarf og samráð við þau stjórnvöld svo og við fjölþjóðlegar stofnanir er láta sig málið varða. Þá skal stofnunin leitast við að upplýsa um vörslustaði menningarverðmæta sem fluttar hafa verið til landsins án leyfis sé kunnugt um þá. Skulu lögregluþyrirvöld aðstoða við þá leit ef þörf er á. Tollyfirvöld eiga einnig tafarlaust að tilkynna Minjastofnun Íslands um menningarverðmæti sem reynt hefur verið að flytja ólöglega til landsins.

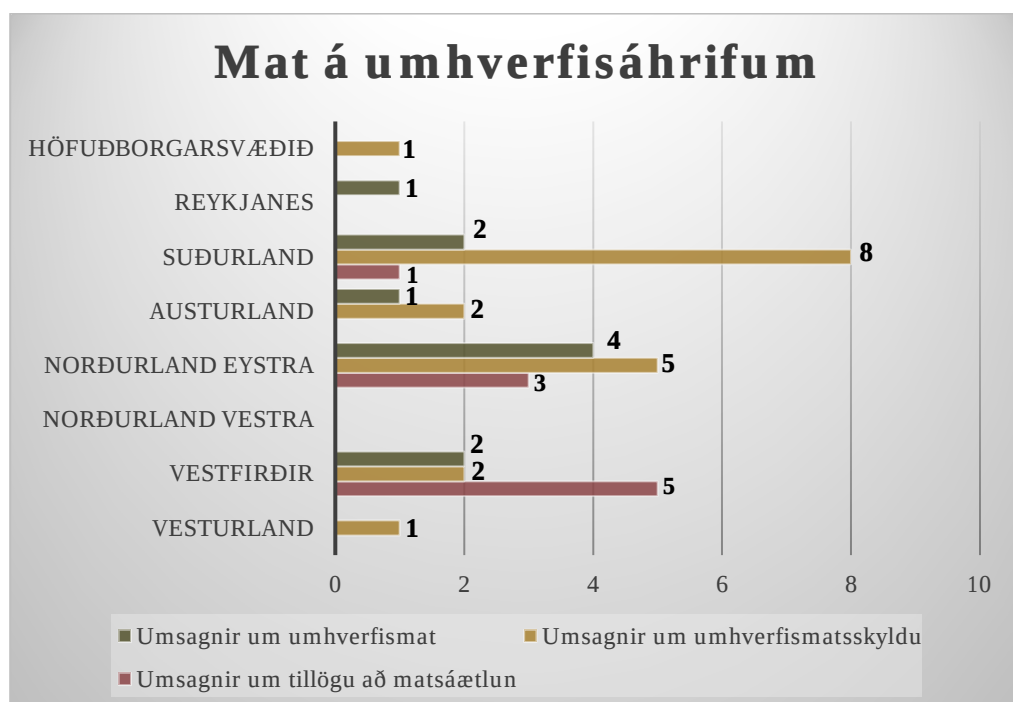
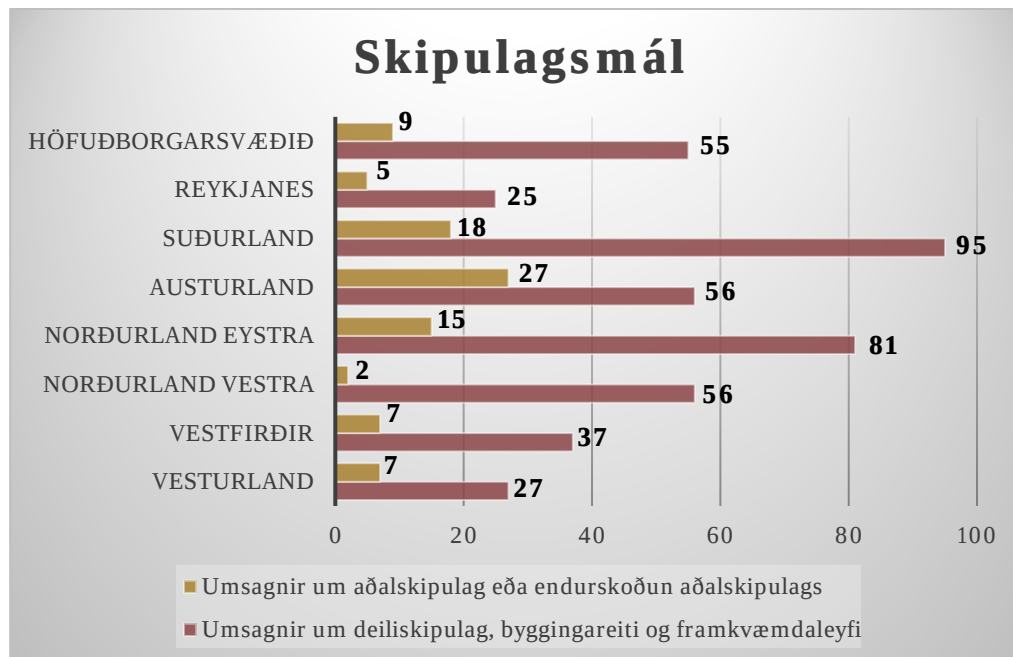
Í febrúar barst Minjastofnun ábending um að á sölusíðunni Ebay væru til sölu forngripir sem sagðir voru fundnir í Reykholti í Borgarfirði. Þeir munir sem um ræðir eru svokallað gangsilfur (silver hack) frá víkingaöld. Við nánari skoðun kom í ljós að sami aðili var einnig með til sölu keramikbrot sem hann sagði frá sama stað auk ýmissa annarra gripa sem sagðir eru frá þekktum minjastöðum frá víkingaöld í Skandinavíu. Að mati Minjastofnunar bendir allt til þess að annað hvort hafi hér verið um falsaða gripi að ræða, gripi sem fundist hafi við

ólöglegan uppgroft á svæðinu eða gripi sem fundist hafa annars staðar og eru nú ranglega kenndir við Reykholt. Hver sem uppruni gripanna er, er ljóst að verið var að auglýsa gripi til sölu sem óheimilt er að selja samkvæmt íslenskum lögum. Málið var því kært til lögreglunnar á höfuðborgarsvæðinu.

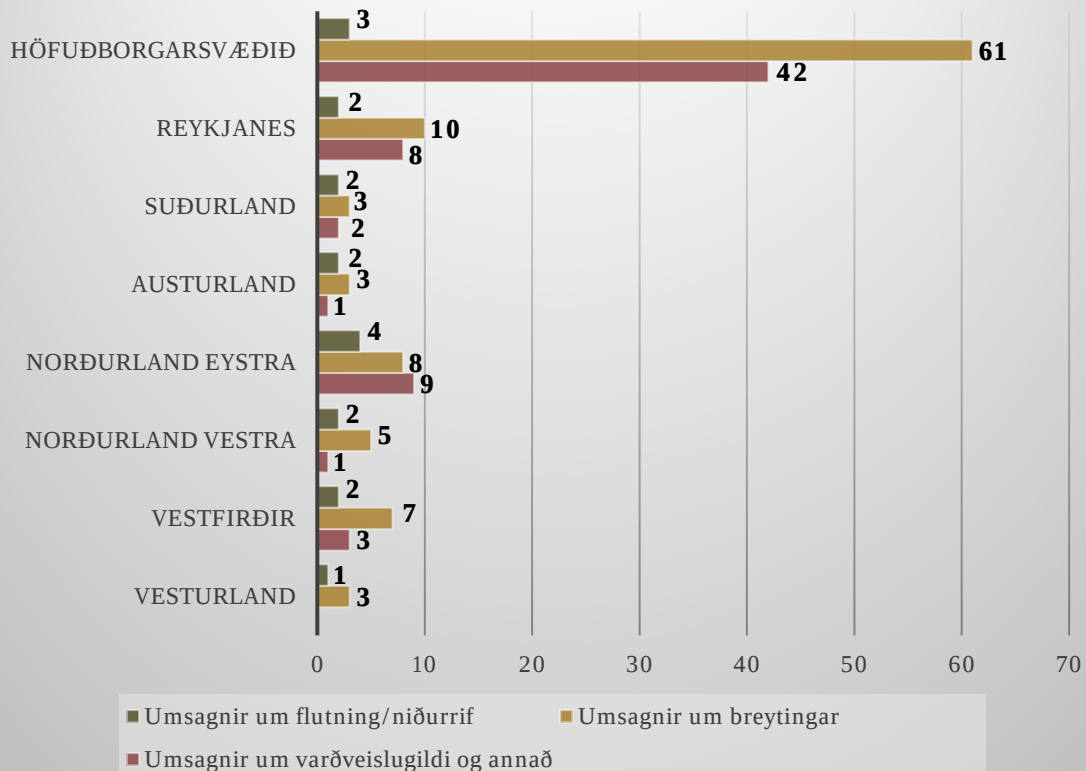
Í desember hélt Agnes Stefánsdóttir fyrirlestur á norrænni ráðstefnu um menningararfsglæpi í Osló. Fyrirlesturinn *Regelverk og rettspraksis. Erfaringer fra Island – aktuelle utfordringer* fjallaði um lagaumhverfið á Íslandi, leyfi til útflutnings menningarverðmæta og brot á lögum um menningarminjar.

6. Umhverfi og skipulag

Eitt af mikilvægustu verkefnum Minjastofnunar Íslands er eftirlits- og umsagnarhlutverk stofnunarinnar varðandi ýmiss konar framkvæmdir. Eru þær allt frá breytingum á friðuðum og friðlýstum húsum að mati á umhverfisáhrifum stórra byggingarframkvæmda og skipulagi sveitarfélaga.

Umsagnir um friðuð eða friðlýst hús og mannvirki

7. Verndun og friðlýsingar

7.1 Úttektir og fundir á sviði húsverndar

Farnar voru nokkrar vettvangsferðir um land allt til að kanna ástand og/eða gera úttektir á framkvæmdum á friðuðum og friðlýstum húsum og mannvirkjum á árinu. M.a. var farin vettvangsferð í Múlakot í Fljótshlíð vegna framkvæmda við endurgerð hússins, en sú vinna hefur nú staðið yfir í nokkur ár. Farið var að Hrafnseyri við Arnarfjörð og ástand Hrafnseyrarkirkju metið auk þess sem farið var inn í Langadal í Þórsmörk þar sem lagt var mat á varðveislugildi Skagfjörðsskála svo fátt eitt sé nefnt.

7.2 Friðlýsingar

Að tillögu Minjastofnunar Íslands friðlýsti mennta- og menningarmálaráðherra eftirtalin hús á árinu 2017:

Hljómskálann við Tjörnina í Reykjavík: Friðlýsing tekur til ytra borðs hússins.

Fífilbrekku, sumarbústað Jónasar frá Hriflu, Reykjum í Ölfusi: Friðlýsingin tekur til ytra borðs og nánasta umhverfis hússins innan marka upphaflegrar lóðar.

7.3 Endurskoðun friðlýsingaskrár fornleifa

Áfram var unnið að endurskoðun friðlýsingaskrárinnar sem meðal annars felur í sér skráningu minjastaða á vettvangi. Ekki var ráðist í átaksverkefni á þessu sviði á árinu en minjaverðir héldu verkinu þó áfram hver á sínu svæði. Hafa nú verið skráðir 746 minjastaðir af 852.

7.4 Verndarsvæði í byggð

Í maí var haldinn fundur í Garðaholti á Álftanesi með sveitarfélögum sem hlutu styrk úr húsafriðunarsjóði á síðasta ári til að vinna að tillögum að verndarsvæði í byggð. Fyrstu tvö verndarsvæði í byggð urðu til er mennta- og menningarmálaráðherra staðfesti á haustmánuðum tillögur Djúpavogshrepps að verndarsvæði við Voginn og Garðabæjar að verndarsvæði Garðahverfis á Álftanesi.

Veittir voru styrkir úr húsafriðunarsjóði til Akureyrarbæjar, Mosfellsbæjar og sveitarfélagsins Garðs til að vinna tillögur að verndarsvæði í byggð.

Merki verndarsvæða í byggð. Merkið var fyrst kynnt á ársfundi Minjastofnunar á árinu.

*Frá Djúpavogi.
Djúpavogshreppur var
fyrsta sveitarfélag
landsins til að fá staðfest
verndarsvæði í byggð
innan sinna vébanda.*

8. Samstarfsverkefni

Minjastofnun Íslands tekur þátt í fjölda innlendra og erlendra samstarfsverkefna með öðrum stofnunum, sveitarfélögum, félagasamtökum og einstaklingum. Hér á eftir eru upplýsingar um nokkur þeirra.

8.1 Innlend verkefni

8.1.1 Innlend samstarfsverkefni

Húsverndarstofa er samvinnuverkefni Minjastofnunar Íslands, Borgarsögusafns og Iðunnar fræðsluseturs. Veitt er ókeypis ráðgjöf vegna eldri húsa og sitja arkitektar á vegum Minjastofnunar og Borgarsögusafns þar fyrir svörum.

Um mitt ár komu út þrjú ný bindi í ritröðinni *Kirkjur Íslands*, númer 26, 27 og 28. Með þeim lýkur útgáfunni, að frátöldu yfirlitsbindi sem áætlað er að komi út 2018. Þar með hefur verið fjallað um 214 friðaðar kirkjur, en þær eru núna 216 talsins.

Bindin þrjú fjalla um 28 kirkjur í Vestfjarðarprófastsdæmi ásamt gripum þeirra og minningarmörkum. Í bindi 26 er sagt frá kirkjum sem áður tilheyrðu Barðastrandarprófastsdæmi. Í bindi 27 segir af kirkjum sem að Hólskirkju undanskilinni voru áður fyrr í Vestur-Ísafjarðarprófastsdæmi. Loks er í bindi 28 fjallað um kirkjur við Ísafjarðardjúp, á Hornströndum og í Jökulfjörðum, sem allar heyrðu fyrrum til Norður-Ísafjarðarprófastsdæmis. Höfundar bókanna eru sautján. Meðal þeirra eru þrír starfsmenn Minjastofnunar Íslands, þau Einar Ísaksson, minjavörður Vestfjarða, Þór Hjaltalín, minjavörður Norðurlands vestra og Guðlaug Vilbogadóttir, verkefnastjóri.

Að útgáfunni standa Minjastofnun Íslands, Biskupsstofa og Þjóðminjasafn Íslands. Nánari upplýsingar um verkefnið og útgefin bindi má finna á heimasíðu Minjastofnunar.

Í tilefni útgáfunnar var efnt til málstofu í Edinborgarhúsinu á Ísafirði 13. júní 2017 þar sem séra Agnes M. Sigurðardóttir, biskup Íslands, opnaði jafnframt sýningu um kirkjur, gripi og minningarmörk, sem byggir á ritverkinu. Fyrirlesarar á málstofunni voru sjö og fundarstjóri var séra Magnús Erlingsson prófastur.

8.1.2 Nefndir

Minjastofnun Íslands á fasta fulltrúa í kirkjugarðaráði, Breiðafjarðarnefnd og ráðgjafarnefnd Þjóðgarðsins Snæfellsjökuls.

- Forstöðumaður er fulltrúi stofnunarinnar í kirkjugarðaráði og í ráðgjafarnefnd Þjóðgarðsins Snæfellsjökuls þar sem minjavörður Vesturlands, Magnús A. Sigurðsson, er varamaður.
- Minjavörður Vesturlands er fulltrúi stofnunarinnar í Breiðafjarðarnefnd og er Agnes Stefánsdóttir varamaður. Sat minjavörðurinn fimm fundi á árinu í nefndinni.

Árið 2016 voru samþykkt lög umhverfis- og auðlindaráðherra um landsáætlun um uppbyggingu innviða til verndar náttúru og menningarsögulegum

*Húsverndarstofa er í
Kjöthúsinu á
Árbæjarsafni
(opnunartíma má sjá á
heimasíðum
Árbæjarsafns og
Minjastofnunar Íslands).*

minjum nr. 20/2016. Ráðherra skipar til þriggja ára í senn ráðgjafarnefnd um stefnumarkandi landsáætlun til tólf ára og tilnefnir Minjastofnun Íslands aðal- og varafulltrúa í ráðgjafarnefnd (sbr. 6. gr.). Hlutverk ráðgjafarnefndarinnar er að vera verkefnisstjórn til ráðgjafar og samráðs við undirbúning stefnumarkandi landsáætlunar til tólf ára. Nefndin kom fyrst saman í upphafi árs 2017.

Þá fékk stofnunin einnig aukið hlutverk árið 2017 með hliðsjón af náttúruverndarlögum nr. 60/2013. Það fólst í að skipa aðal- og varafulltrúa í fagráð náttúruminjaskrár sbr. 15. gr. laganna.

8.2 Erlend verkefni

Minjastofnun Íslands á fulltrúa í stjórn EAC – European Archaeological Council, samtökum evrópskra stjórnsýslustofnana sem bera ábyrgð á fornleifaarfinum. Stjórnarfundir eru haldnir þrisvar sinnum á ári auk aðalfundar og ráðstefnu einu sinni á ári. Fulltrúi Minjastofnunar í stjórn, Agnes Stefánsdóttir, sat aðalfund í Aþenu í Grikklandi 9. mars. Í framhaldi af aðalfundinum var árleg ráðstefna EAC. Yfirskrift ráðstefnunnar í ár var *Dare to choose. Making choices in archaeological heritage management*. Kristín Huld Sigurðardóttir forstöðumaður Minjastofnunar hélt erindi á ráðstefnunni. Stjórnarfundir voru einnig haldnir í Esslingem am Neckar í Þýskalandi 23.-24. júní og í Prag í Tékklandi 20.-21. október.

Forstöðumaður Minjastofnunar Íslands situr árlega fundi *forstöðumanna minjastofnana Norðurlanda (Nordic Heritage Heads Forum, NHHF)* – áður fundir þjóðminjavarða Norðurlanda – og fundi *forstöðumanna minjastofnana Evrópu (European Heritage Heads Forum, EHHF)*.

Ársfundur forstöðumanna minjastofnana á Norðurlöndum (NHHF) var haldinn á Álandseyjum 23.-25. ágúst. Fundirnir eru haldnir til skiptis í hverju Norðurlandanna og hafa fulltrúar Danmerkur, Finnlands, Íslands, Noregs og Svíþjóðar sótt fundina frá upphafi. Fyrir um tíu árum var ákveðið að bjóða fulltrúum Álandseyja, Færeyja og Grænlands, sem fara með stjórnsýslu fornleifa- og húsverndar, að taka jafnframt þátt. Um er að ræða lokaðan vinnufund forstöðumanna sem fara með stjórnsýslu þessara málaflokka. Aðalefni fundarins var rafrænt aðgengi að minjum og minjastöðum. Eins var rætt um vandamál tengd varðveislu yngri minja, eins og her- og iðnminja.

Dagana 7. til 9. júní 2017 var haldinn ársfundur/ráðstefna forstöðumanna minjastofnana í Evrópu (European Heritage Heads Forum, EHHF) í ráðstefnuhúsinu Hörpu í Reykjavík. Kristján Þór Júlíusson mennta- og menningarmálaráðherra setti viðburðinn. EHHF er net forstöðumanna sem sinna stjórnsýslu minjamála í sínu heimalandi og mynda fulltrúar 30 Evrópulanda netið. Markmiðið er að skiptast á reynslu og samræma vinnubrögð í minjavörslu í Evrópu innan þess ramma sem lög hvers lands heimila.

Heiti ráðstefnunnar var *Our Common Heritage - Sharing the Responsibility*. Minjaverndarlög og þær samþykktir sem Evrópulönd hafa gert á undanförunum árum eins og Faro-samþykktin byggja á því að allir beri ábyrgð á menningararfinum. Yfirvöldum ber samkvæmt lögum að skila honum óspilltum áfram til komandi kynslóða og almenningi ber að fara að lögum í umgengni sinni og nýtingu menningararfsins. Aðkoma almennings að nýtingunni er að aukast í flestum löndum og hefur sú þróun verið mjög jákvæð. Rætt var um

aðkomu og skyldu framkvæmdaaðila, viðhorf ungu kynslóðarinnar til minja og endurnýtingu fornleifa og bygginga. Haldinn var mjög áhugaverður fyrirlestur um hvernig Hollendingar endurnýta hús og aðlaga þau að kröfum nútímans í stað þess að rífa þau og byggja ný. Þá vakti fyrirlestur um hegðunarstjórnun sérstakan áhuga fundarmanna.

Nánari upplýsingar um fundinn má finna [hér](#).

Fundur forstöðumanna minjastofnana í Evrópu (EHHF) var haldinn á Íslandi í júní. Forstöðumennirnir fóru meðal annars í heimsókn á Bessastaði þar sem forseti Íslands, Guðni Th. Jóhannesson, tók á móti þeim. Ljósmynd: Íris Stefánsdóttir

Samráðsfundur starfsmanna minjastofnana Norðurlanda var haldinn á Falster í Danmörku 13.-14. nóvember. Agnes Stefánsdóttir sótti fundinn fyrir hönd Minjastofnunar Íslands.

Minjastofnun Íslands er fulltrúi Íslands vegna *Evrópsku menningarminjadaganna (European Heritage Days, EHD)*. Stofnunin tók árið 2017 þátt í Evrópsku menningarminjadögunum líkt og fyrri ár. Þema ársins var *Minjar og náttúra*. Viðburðirnir voru af ýmsum toga hringinn í kringum landið og tengdust allir á einn eða annan hátt mannlífi, náttúru og sögu fyrri tíma héraðs. Allir viðburðirnir áttu það sameiginlegt að vera í höndum fyrirmyndaraðila sem starfa með menningarminjar og hljóp fjöldi gesta á hundruðum. Minjastofnun á fulltrúa í starfshópi menningarminjadaganna og kemur að skipulagningu þeirra á Evrópuvísu. Aðalfundur EHD fór fram í Strassborg dagana 17.-19. október og sótti fulltrúi Minjastofnunar, Rúnar Leifsson, þann fund.

Minjastofnun tekur þátt í verkefni sem hófst í sumarbyrjun 2017 og nefnist *ANHP* eða *Aðlögun menningararfs á Norðurslóðum*. Verkefnið er styrkt af NPA (*Northern Periphery and Arctic Programme*). Minjastofnun tekur einnig þátt í öðru NPA-verkefni sem hófst haustið 2017 og nefnist *CINE* eða *Tenging náttúru- og menningarminja í umhverfi Norðurslóða*. Minjastofnun er aukaaðili í því verkefni.

9. Minjasvæðin

9.1 Reykjavík og nágrenni

*Uppgröftur á bæjarstæði
Árbæjar í Reykjavík.*

Helstu verkefni ársins voru sem fyrr að sinna lögbundnu hlutverki stofnunarinnar með umsögnum vegna breytinga á húsum og mannvirkjum og í tengslum við skipulagsgerð og framkvæmdir víða á minjasvæðinu. Fimmtán fornleifarannsóknir fóru fram á minjasvæðinu, bæði framkvæmda- og vísindarannsóknir og framkvæmdaefirlit.

Í tilefni menningarminjadaga Evrópu var efnt til göngu um Laugarneshverfið í Reykjavík þann 7. október undir leiðsögn Guðnýjar Gerðar Gunnarsdóttur og Péturs Ármannssonar, í samstarfi við Ferðafélag Íslands. Fjallað var um byggingarsögu hverfisins, fiskverkun á Kirkjusandi, flutningshús úr Skerjafirði og skoðuð tvö friðlýst hús, Laugarnesskóli og Laugarneskirkja, auk minjasvæðisins við Þvottalaugarnar. Góð þátttaka var í göngunni.

Minjaráð Reykjavíkur og nágrennis hélt tvo fundi á árinu. Á fundi 14. júní að Króki á Álftanesi var kynnt vinna Garðabæjar að tillögu að verndarsvæði í byggð í Garðahverfi. Á fundi þann 30. nóvember í Reykjavík og kynnti Guðmundur Stefán Sigurðarson verkefni Mjastofnunar um skráningu strandminja.

9.2 Suðurnes

Reykjanesviti og nánasta umhverfi hans.

Þór Hjaltalín minjavörður Norðurlands vestra færði sig um set á árinu og tók við af Kristni Magnússyni sem minjavörður Reykjaness í byrjun apríl. Auk Suðurnesjanna sér Þór um minjavörslu Hafnarfjarðar, Garðabæjar og Kópavogs ásamt að vera til aðstoðar í fornleifamálum á Reykjavíkursvæðinu.

Minjavörður hóf störf á því að setja sig inn í mál á Suðurnesjum og þótt umsagnir vegna skipulags og framkvæmda af ýmsu tagi séu býsna hefðbundnar þá er nokkur munur milli minjasvæða. Landbúnaðarhéruð Norðvesturlands eru í ýmsu frábrugðin Reykjanesinu í minjalegu tilliti auk þess sem þéttbýlið gerir að verkum að húsverndarmál skipa þar stærri sess.

Stríðs- og herminjar eru mikilvægur minjaflokkur á Suðurnesjum og hefur verið reynt að vekja sérstaka athygli á málefnum yngri minja, þ.e. þeirra sem falla ekki undir friðunarákvæði laga, og hvernig beri að standa að varðveislu þeirra. Einnig voru stríðsminjar í brennidepli á Menningarminjadegi Evrópu, en haldið var upp á daginn með stuttum erindum í Duushúsi í Keflavík þann 14. október og þaðan haldið á vettvang í fallegu veðri til að skoða Pattersonflugvöll.

Engir uppgreftir fóru fram á svæðinu árið 2017 en hafinn var undirbúningur og heimildakönnun vegna frekari rannsókna á gamla Keflavíkurbænum, sem eru friðlýstar minjar. Er sú vinna á vegum Bygðasafns Reykjanesbæjar sem fékk Bjarna F. Einarsson, fornleifafræðing, með sér í verkið. Markmiðið er að kanna umfang og varðveislu gamla bæjarins til að meta möguleika þess að fá fram útlínur hans og gera hann aðgengilegan almenningi.

Flest afgreiðslumál voru býsna hefðbundin. Eitt stórmálið, sem reikna má með að muni standa næstu árin, eru áhrif hinnar fyrirhuguðu Borgarlínu á hús og minjar á Stór-Reykjavíkursvæðinu og hafa fundir og bréfaskrif þegar hafist um það mál. Einnig má nefna skipulagsmál á Keflavíkurflugvelli, en þótt flest hús og minjar séu þar í yngri kantinum er mikilvægt að fá vandað varðveislumat á þeim byggingum, sem flestar snerta stríðs- og samgöngusögu þjóðarinnar á 20. öld. Á árinu kom einnig til umsagnar málefni gömlu Sundhallar Keflavíkur, en breyta átti deiliskipulagi á lóð hennar sem gerði ráð fyrir að hún viki. Vakti þetta töluverð mótmæli í samfélaginu ásamt athygli fjölmiðla.

Einn fundur var haldinn í minjaráði svæðisins, þann 12. október, og var þar farið yfir samskipti, hlutverk og fyrirsjáanleg verkefni ráðsins í framtíðinni.

9.3 Vesturland

*Uppgröftur á
Arnarstapa sumarið
2017. Á myndinni sjást
fornleifafræðingarnir
Gylfi Björn Helgason og
Kevin Martin við vinnu
sína.*

Árið 2017 var nokkuð hefðbundið á Vesturlandi en þó kom upp eitt leiðinlegt mál þar sem alvarlegar skemmdir voru unnar á skráðum minjum í landi Berserkseyrar í Grundarfjarðarbæ. Í kjölfarið var málið kært til lögreglu.

Tvær víðtækar fornleifaskráningar voru gerðar á Vesturlandi á árinu, annars vegar vegna aðalskipulags Skorradalshrepps, þar sem allt sveitarfélagið var skráð, og hins vegar vegna aðalskipulags Snæfellsbæjar, þar sem helstu framkvæmdasvæði sveitarfélagsins voru skráð. Uppgröftum á Vesturlandi fjölgaði lítillega á árinu og voru þeir sex talsins, en helst var um að ræða minni rannsóknir. Strandminjar eru í mikilli hættu á svæðinu, sérstaklega á Snæfellsnesi. Minjastofnun tók á árinu drónamyndir á norðan- og vestanverðu Snæfellsnesi til að fá betri mynd af ástandi strandminja.

Um mitt sumar kom bandarísk sjónvarpsstöð til landsins til að gera sjónvarpsþátt um víkinga í samstarfi við Kevin Smith og Guðmund Ólafsson. Til stóð að taka upp bæði í Surtshelli og í Hallmundarhelli. Minjavörður hafði eftirlit með kvikmyndaliðinu í þrjá daga og fylgdist með er Kevin Smith tók beinasýni úr Hallmundarhelli til aldursgreiningar.

Haldinn var einn fundur hjá minjaráði Vesturlands á Fitjum í Skorradal, 24. maí, þar sem Menningararfsárið 2018 var m.a. kynnt og farið yfir hugmyndir um menningarminjadaginn 2017. Hulda Guðmundsdóttir á Fitjum tók að sér að kynna áætlað verndarsvæði í byggð, Framdalinn - Fitjasókn í Skorradal, á menningarminjadeginum 2017.

9.4 Vestfirðir

Vigur í Ísafjarðardjúpi.

Árið 2017 var frekar tíðindalítið á Vestfjörðum, fyrir utan hefðbundin skipulagsmál. Flest mál á svæðinu fóru vel fram en þó kom fyrir að minjavörður þurfti að hafa sig allan við til að koma í veg fyrir að fornleifum yrði raskað að tilefnislausu.

Skráningu og merkingu friðlýstra minja er nánast lokið á svæðinu og á nú eingöngu eftir að yfirfara friðlýstar minjar á Hornströndum.

Fimm fornleifarannsóknir fóru fram á Vestfjörðum á árinu, á nokkuð fleiri stöðum, en sumar rannsóknirnar ganga út á að kanna marga staði í ákveðnum tilgangi á meðan aðrar snúast um að rannsaka einn ákveðinn stað ítarlega.

Um mitt sumar var málþing í Flatey, *Horft um öxl*, þar sem fluttir voru nýu áhugaverðir fyrirlestrar um viðfangsefni tengd sögu eyjarinnar.

Á Bíldudal stóð til að rífa elsta atvinnuhúsnæði bæjarins, Bullhúsið svokallaða. Málalyktir urðu að húsið var tekið niður en verður endurreist af áhugamannafélagi á Bíldudal. Í Steingrímsfirði urðu þau tíðindi að ekið var yfir hlaðinn garð sem umlykur heimatúnið á Kleifum. Garðurinn verður endurhlaðinn komandi sumar í samráði við Minjastofnun.

Enginn minjaráðsfundur var haldinn á árinu.

9.5 Norðurland vestra

*Bandarískir
fornleifafræðingar við
rannsókn á
Hegranesþingstað, John
Steinberg annar
stjórnenda
rannsóknarinnar fyrir
miðju.*

Um mánaðamótin mars-apríl tók Guðmundur Stefán Sigurðarson við embætti minjavarðar Norðurlands vestra en forveri hans, Þór Hjaltalín, flutti sig um set til Reykjavíkur og tók við stöðu minjavarðar Reykjaness.

Meginhluti þeirra erinda sem koma til afgreiðslu minjavarðar eru umsagnir um skipulagsmál af ýmsu tagi. Töluverð aukning slíkra mála varð á árinu frá fyrri árum en þar ræður mestu aukning í nýbyggingum til sveita og ekki síður aukinn fjöldi umsagnarbeiðna vegna lagnaframkvæmda af ýmsu tagi; rafmagns, ljósleiðara og hitaveitu. Veitt var leyfi til ellefu fornleifarannsókna á svæðinu en í sumum þeirra voru margir staðir kannaðir undir sama rannsóknarnúmeri.

Tvær umsóknir bárust um niðurrif á torfbæjum í Skagafirði, annars vegar á gamla bænum í Bakkakoti í Lýtingsstaðahreppi og hins vegar Geldingaholti í Skagafirði. Bærinn á Bakkakoti var orðinn mjög illa farinn og fokhætta talin af honum fyrir nærliggjandi byggingar. Góðar uppmælingar eru til af bænum en húsviðir voru metnir ónothæfir og niðurrif heimilað. Einnig var heimilað niðurrif á gamla bænum í Geldingaholti til að rýma fyrir nýbyggingu en íbúðarhús sem var sambyggt bænum brann síðastliðinn vetur. Fjármagn fékkst úr húsafriðunarsjóði til að framkvæma byggingarsögulega rannsókn á húsinu og var það tekið niður, mælt og skráð af starfsmönnum Minjastofnunar Íslands og Þjóðminjasafns Íslands. Húsviðir voru fluttir til varðveislu í geymslu Þjóðminjasafnsins á Víðimýri í Skagafirði.

Minjaráð hélt tvo fundi á árinu, 3. febrúar og 15. júní. Voru þar rædd ýmis mál, s.s. skipulagsmál í Glaumbæ í Skagafirði, deiliskipulagstillögur sem stuðla að bættu aðgengi á ferðamannastöðum á svæðinu, tillögur að verndarsvæði í byggð, torfbyggingar, torfrannsóknir o.fl.

9.6 Norðurland eystra

*Minjavörður
Norðurlands eystra,
Rúnar Leifsson, kannaði
snið friðlýstra minja á
Hofi í Flateyrdal sem
eru að brotna í sjó fram.*

Að vanda voru verkefni á sviði minjavörslu fjölbreytt á Norðurlandi eystra á árinu. Flest sneru þau að skipulagsmálum og framkvæmdum af ýmsu tagi en einnig bárust á borð minjavarðar mál sem snúa að viðhaldi á menningarminjum, lausafundum, rannsóknum og ýmiss konar umsýslu. Því miður var jafnframt eitthvað um skemmdir á menningarminjum.

Í upphafi árs bárust þær leiðu fregnir að skemmdarverk hefði verið unnið á Akureyrarkirkju, en allt ytra borð hennar er friðlýst. Aðfaranótt 4. janúar var málningu sprejjað á austur- og suðurvegg kirkjunnar sem og á fordýr. Veggir Akureyrarkirkju eru steinaðir með hrafntinnu og kvarsí og ekki hefur verið unnt að hreinsa krotið af. Líklega þarf að skipta um klæðningu á allavega hluta kirkjunnar.

Sjö fornleifarannsóknir fór fram á svæðinu og þar af ein framkvæmdarannsókn að undirlagi Minjastofnunar. Var það viðamikill fornleifauppgröftur á Dysnesi á Galmaströnd í Eyjafirði.

Minjavörður fylgdist með áhrifum landbrots á fornleifar á Norðurlandi eystra og fór m.a. í tvær eftirlitsferðir á staði þar sem minjar eru að brotna í sjó fram. Í júní sigldi björgunarsveitin Strákar á Siglufirði með minjavörð ásamt góðum hópi fólks út á Siglunes. Þar eru sjóbúðir og aðrar útvegsminjar frá miðöldum að hverfa í hafið. Í september fór minjavörður svo í Flateyrdal þar sem friðlýstar fornleifar á Hofi eru að rofna í sjó fram. Nokkuð hefur brotið þar síðustu ár og eru djúp mannvistarlög greinileg í sniði landbrotsins.

Unnið var að málefnum Hofsstaða í Mývatnssveit á árinu. Jörðin er nú í eigu ríkisins, en á henni er að finna miklar fornminjar. Ákveðið var að Minjastofnun myndi leigja húsakost jarðarinnar af ríkiseignum og hafa umsjón með starfsemi á staðnum. Þetta er fagnaðarefni þar sem Minjastofnun er í mun að vernda einstakt menningarlandslag Hofsstaða til framtíðar.

Fundur í minjaráði Norðurlands eystra var haldinn 31. maí á Akureyri. Helsta umræðuefnið var lög um landsáætlun um uppbyggingu innviða til verndar náttúru og menningarsögulegum minjum. Einnig var fjallað um strandminjar í hættu á minjasvæðinu. Sérstaklega var rætt um tvo staði sem eru í hættu hvað varðar ágang sjávar: Siglunes og Hof í Flateyjarðal. Minjavörður kynnti málefni Hofsstæða í Mývatnssveit. Að lokum var rætt um verndarsvæði í byggð og fyrirkomulag Evrópsku menningarminjadaganna.

9.7 Austurland

*Æðarsteinsviti í
Djúpavogshreppi. Vitinn
er reistur árið 1922 og er
hann með norsku
ljóshúsi. Þetta sama ár
voru nokkrir vitar reistir
á Austurlandi.*

Árið 2017 var með svipuðu móti og árið á undan. Verkefnin voru fjölbreytt og greinilegt að Austfirðingar eru í framkvæmdargírnum eins og margir aðrir á landinu í tengslum við aukningu ferðamanna. Minjavörður Austurlands var í veikindaleyfi hluta af árinu en mætti til starfa aftur um sumarið. Höfðu starfsmenn Minjastofnunar í Reykjavík í millitíðinni haft umsjón með minjasvæðinu.

Fjögur sveitarfélög hafa unnið að tillögum um verndarsvæði í byggð en í október varð Djúpavogshreppur fyrsta sveitarfélagið á landinu til að fá undirritun ráðherra og þar með staðfest verndarsvæði í byggð.

Í byrjun október varð gríðarlegt vatnsveður svo vel flæddi um fjórðunginn. Slík vatnsveður geta haft slæm áhrif á fornleifar og byggingar og því er mikilvægt að stofnuninni berist tilkynningar ef vitað er að skemmdir hafi orðið á menningarminjum í slíkum veðrum. Skemmdir á menningarminjum geta einnig verið af öðrum toga, en í nóvember bárust fréttir af því að óprúttir aðilar hefðu skemmt kirkjudyr Klyppsstaðakirkju í Loðmundarfirði. Slíkt er litið alvarlegum augum þar sem kirkjan er friðlýst og nýtur þannig mestu verndunar samkvæmt

lögum um menningarminjar. Stofnunin var í sambandi við lögregluna á Austurlandi í tengslum við rannsókn málsins.

Einungis ein fornleifarannsókn fór fram á svæðinu, á Stöð í Stöðvarfirði. Verkefnið hefur ekki aðeins vakið áhuga heimamanna á því sem kann að leynast undir yfirborði jarðar heldur einnig annarra í fjórðungnum sem ber að fagna og mun vonandi leiða af sér frekari rannsóknir eystra.

Minjaráð Austurlands fundaði tvisvar sinnum á árinu, 8. september og 15. desember. Voru ýmis mál rædd, s.s. um verndarsvæði í byggð í Djúpavogshreppi, strandminjaverkefni Minjastofnunar Íslands og CINE-verkefnið sem Gunnarsstofnun vinnur að, en Minjastofnun er einnig þátttakandi í.

9.8 Suðurland

*Viðgerð á strompi
friðlýsts hellis á
Ægissíðu, Rangárþingi
ytra.*

Vorið 2017 tók Kristinn Magnússon, verkefnastjóri hjá Minjastofnun, til starfa á Suðurlandi og slóst þar með í hóp með Ugga Ævarssyni, minjaverði. Kristinn tekur skipulagsmálin að mestu leyti til sín og gefst Ugga þá færi á að sinna öðrum þörfum verkefnum sem lúta að minjavernd en setið hafa á hakanum sökum þess hve skipulagsmálin hafa vegið þungt á herðum eins manns. Sem dæmi má nefna að deiliskipulagsmál voru um 100 talsins árið 2017 á Suðurlandinu einu. Því má segja að starf minjavarðar Suðurlands hafi breyst heilmikið á árinu 2017 og sannarlega til batnaðar því með tilkomu Kristins er meira svigrúm fyrir minjavernd á breiðum grundvelli.

Gerð var gangskör í skráningu friðlýstra fornleifa á Suðurlandi sumarið 2017 og bar þar hæst Árnesþingstaður, minjar eyðibýla á Hrunamannafrétti og undir Þríhyrningi. Minjavörður kannaði umfang og eðli minja sem komu upp við túnrækt á Ytri-Ásum í Skaftártungu og beitti í því augnamiði jarðvegsbor; minjavörður tók þátt í rannsókn á Sandártungu sem dr. Gavin M. Lucas hjá Háskóla Íslands stýrði; boraði með kjarnabor í tóft á Skálholtstungu sem er hálfhrunin í Hvítá og svo gróf minjavörður ásamt minjaverði Norðurlands

eystra upp hrosskuml í Hólaskógi að hausti 2017. Minjavörður fór ásamt minjaverði Norðurlands vestra í Skaftártungu að taka drónamyndir en það svæði var tekið inn í Evrópuverkefni sem lýtur að gerð aðgerðaáætlana vegna loftslagsbreytinga (ANH). Verkefni sem voru unnin í samráði við minjavörð árið 2017 og kláruðust voru Kóningsvegurinn við Flosagjá á Þingvöllum; Hrunalaug var upphlaðin; Laugavatnshellir var standsettur og svo var mokað út úr manngerðum helli á Ægissíðu, hrúni lokað með steypum plötum og strompurinn hlaðinn upp.

Á Suðurlandi fóru fram fimm fornleifauppgreftir auk hins árlega uppgraftarskóla sem haldinn er í Skálholti fyrstu vikuna í september. Var bæði um að ræða vísinda- og framkvæmdarannsóknir.

Minjaráð Suðurlands hittist einu sinni á árinu, þann 30. nóvember í Fjölheimum á Selfossi. Farið var yfir töluvert efni; um landshlutaáætlun um innviðauppbyggingu, verndarsvæði í byggð, möguleika á að nýta sjálfbóðaliða og hvort stofnun minjagarðs væri raunhæf. Minjavörður kynnti verkefni sem Minjastofnun er að undirbúa, Torfhús á Íslandi.

10. Úthlutanir úr sjóðum

Úrvinnsla umsókna í fornminjasjóð og húsafriðunarsjóð fór fram í byrjun árs og var tilkynnt um úthlutanir úr fornminjasjóði 24. mars og úr húsafriðunarsjóði 28. apríl.

10.1 Fornminjasjóður

Vegna styrkúthlutunar árið 2017 var auglýst eftir umsóknum 9. nóvember 2016 og rann umsóknarfrestur út 10. janúar 2017. Auglýst var í dagblöðum, á heimasíðu og Facebook-síðu stofnunarinnar. Sótt var um með rafrænum hætti á vef Minjastofnunar Íslands. Alls bárust 50 umsóknir um styrki úr fornminjasjóði árið 2017, 24 styrkir voru veittir. Sótt var um samtals 149.312.946 kr. en til úthlutunar að þessu sinni voru um 44.725.000 kr.

Allar umsóknir sem berast eru lagðar fyrir fornminjanefnd sem skilar um þær umsögn og gefur þeim einkunn. Við ákvörðun Minjastofnunar um úthlutun styrkja er tekið tillit til umsagna og mats nefndarinnar.

Tafla 10.1 Úthlutanir úr fornminjasjóði. Fjárhæðir í þús. króna

	Fjöldi umsókna	Fjöldi styrkja	Fornleifarannsóknir (uppgröftur /skráning)	Miðlun upplýsinga	Varðveisla og viðhald fornminja	Viðhald annarra menningarminja	SAMTALS STYRKIR
Reykjavík og nágrenni	5	1	2.000	0	0	0	2.000
Reykjanes	1	0	0	0	0	0	0
Vesturland	5	1	0	0	1.600	0	1.600
Vestfirðir	9	4	5.640	0	0	0	5.640
Norðurland vestra	4	3	6.700	0	0	0	6.700
Norðurland eystra	7	4	9.050	0	0	0	9.050
Austurland	4	2	4.500	0	0	0	4.500
Suðurland	7	5	9.005	0	0	420	9.425
	42	20	36.895	0	1.600	420	38.915
Fornleifarannsóknir (á landsvísu)	2	0					0
Miðlun upplýsinga (ekki staðbundið)	2	1					1.060
Varðveisla/viðhald (ekki staðbundið)	0	0					0
Rannsóknir á forngripum	4	3					4.750
	8	4					
SAMTALS	50	24					44.725

10.2 Húsafriðunarsjóður

Við úthlutun styrkja árið 2017 var tekið mið af úthlutunarreglum sem staðfestar voru af forsætisráðherra 9. júní 2016 (nr. 577/2016).

Tekjur sjóðsins eru annars vegar framlag ríkissjóðs, sem kveðið er á um í fjárlögum, og hins vegar framlag úr Jöfnunarsjóði sveitarfélaga sem nemur 150 kr. á hvern íbúa landsins í upphafi árs.

Árið 2017 nam framlag Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga kr. 50.767.500 en framlag ríkissjóðs á fjárlögum var kr. 222.200.000. Heildarfjárhæð úthlutaðra styrkja var kr. 189.478.580. Samtals kr. 188.280.000 var úthlutað til verkefna er sóttu um styrki í sjóðinn og kr. 1.198.580 var sérstakur styrkur vegna útgáfu ritraðarinnar Kirkjur Íslands samkvæmt samningi. Niðurfelldir, ónýttir styrkir frá fyrri árum voru samtals kr. 21.880.602. Sjá nánar í kaflanum

Húsafriðunarsjóður – rekstrarreikningur á bls. 10.

Vegna styrkúthlutunar árið 2017 til friðlýstra og friðaðra húsa og mannvirkja auk annarra mannvirkja sem hafa menningarsögulegt, vísindalegt eða listrænt gildi og annarra verkefna er stuðla að verndun byggingararfsins var auglýst eftir umsóknum 13. október 2016 og rann umsóknarfrestur út 1. desember 2016. Auglýst var í dagblöðum og héraðsfréttablöðum um land allt og sótt var um með rafrænum hætti á vef Minjastofnunar Íslands. Alls bárust 259 umsóknir um styrki úr húsafriðunarsjóði, en veittir voru 184 styrkir. Samtals var sótt um rúmlega 782 millj. króna.

Vegna styrkúthlutunar árið 2017 til að vinna tillögur um verndarsvæði í byggð í samræmi við ákvæði [laga um verndarsvæði í byggð nr. 87/2015](#) og [reglugerðar nr. 575/2016](#) um verndarsvæði í byggð var send auglýsing til allra sveitarfélaga og hún birt í Stjórnartíðindum og Lögbirtingablaðinu. Umsóknarfrestur var til og með 24. apríl 2017. Alls bárust 4 umsóknir frá jafn mörgum sveitarfélögum, en veittir voru 3 styrkir.

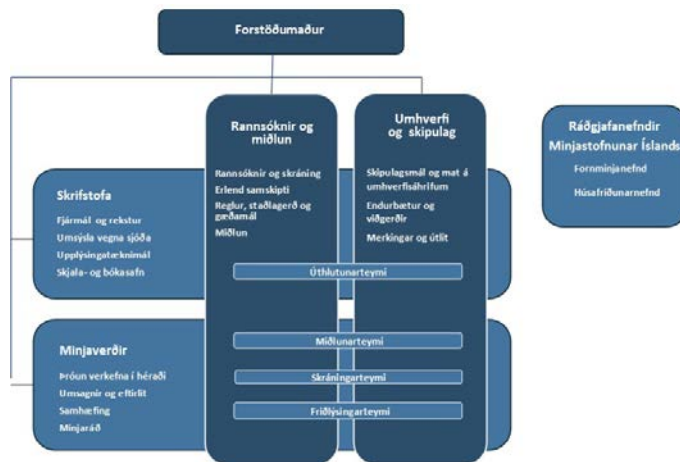
Allar umsóknir sem berast eru lagðar fyrir húsafriðunarnefnd sem skilar um þær umsógn og gefur þeim einkunn, þar sem m.a. er lagt mat á varðveislugildi mannvirkis, gæði umsóknar, mikilvægi verkefnis og framlag umsækjanda. Við ákvörðun Minjastofnunar um úthlutun styrkja er tekið tillit til umsagna og mats nefndarinnar.

Tafla 10.2 Fjárhæðir í þús. króna

	Fjöldi umsókna	Fjöldi styrkja	Friðlýstar kirkjur	Friðlýst hús	Friðuð hús og mannvirki	Önnur hús og mannvirki	SAMTALS STYRKIR
Höfuðborgarsvæðið og Reykjanes	49	30	5.000	14.000	7.600	4.300	30.900
Vesturland	21	9	500	1.000	3.700	500	5.700
Vestfirðir	42	34	7.000	6.500	11.200	3.150	27.850
Norðurland	47	37	14.200	700	18.700	600	34.200
Austurland	53	39	11.800	3.400	13.000	3.600	31.800
Suðurland	29	20	13.500	10.500	3.100	2.100	29.200
	241	169	52.000	36.100	57.300	14.250	159.650
Byggða- og húsakannanir	6	6					3.600
Rannsóknir og önnur verkefni	12	9					6.400
Verndarsvæði í byggð	4	3					18.630
SAMTALS	263	187	52.000	36.100	57.300	14.250	188.280

Nánari upplýsingar um úthlutun ársins 2017 úr fornminja- og húsafriðunarsjóðum má finna undir liðnum sjóðir á [heimasíðu Minjastofnunar](#).

11. Starfsmenn

Forstöðumaður

Dr. Kristín Huld Sigurðardóttir

Forstöðumaður

Skrifstofa

Esther Anna Jóhannsdóttir

Fjármálastjóri

Hanna Jóhannsdóttir

Ritari

Rannsókn- og miðlunarsvið

Agnes Stefánsdóttir

Sviðsstjóri (fornleifafræðingur)

Ásta Hermannsdóttir

Verkefnastjóri (fornleifafræðingur)

Guðlaug Vilbogadóttir

Verkefnastjóri (fornleifafræðingur)

Oddgeir Isaksen

Verkefnastjóri (fornleifafræðingur)

Sigurður Bergsteinsson

Verkefnastjóri (fornleifafræðingur)

Umhverfis- og skipulagssvið

Kristinn Magnússon

Verkefnastjóri (fornleifafræðingur)

Magnús Freyr Gíslason

Verkefnastjóri (arkitekt)

Pétur Ármannsson

Sviðsstjóri (arkitekt)

Minjavarðasvið

Guðmundur St. Sigurðarson

Minjavörður Norðurlands vestra

Guðný Gerður Gunnarsdóttir

Minjavörður Reykjavíkur og nágrennis

Magnús A. Sigurðsson

Minjavörður Vesturlands

Rúnar Leifsson

Minjavörður Norðurlands eystra

Uggi Ævarsson

Minjavörður Suðurlands

Þór Hjaltalín

Sviðsstjóri/Minjavörður Suðurnesja

Þuríður Elísa Harðardóttir

Minjavörður Austurlands

Kirkjur Íslands

Þorsteinn Gunnarsson

Ritstjóri